

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

استان‌شناسی زنجان

پایه دهم

دوره دوم متوسطه

عنوان و نام پدیدآور: استان‌شناسی زنجان [کتاب‌های درسی]: ۲۳۶/۶ / برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری؛ مؤلفان: علی احمدی، مهدی زمانی، رحمان صالحی، سیده کبری احمدی، پروش کرمی و مریم فتاحی؛ زیر نظر کارشناسان گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری؛ وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. مشخصات نشر: تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۱۲۳ ص. مصور (رنگی)، نقشه، جدول، نمودار.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۰۵-۲۰۳۳-۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

یادداشت: ویراستار: سیداکبر میرجعفری

یادداشت: چاپ دوم

یادداشت: چاپ قبلی: وزارت آموزش و پرورش، شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران، ۱۳۷۹ ([۶۷ ص]).

موضوع: زنجان - جغرافیا

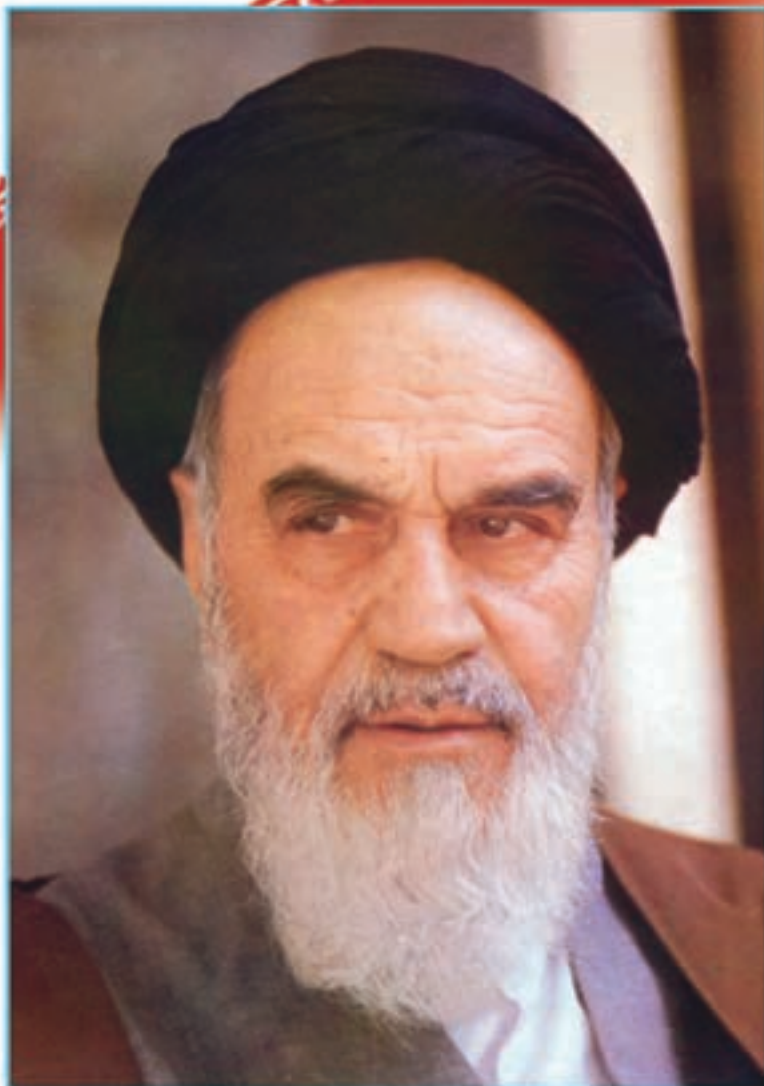
شناسه افزوده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

شناسه افزوده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. دفتر تألیف کتاب‌های درسی عمومی و متوسطه نظری

شناسه افزوده: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران

رده‌بندی دیویی: ۲۳۶/۶ ک ۳۷۳

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۵۱۷-۸۰ م

نهضت برای اسلام نمی تواند محصور باشد در یک کشور و نمی تواند محصور باشد در حتی کشورهای اسلامی. نهضت برای اسلام همان دنباله نهضت انبیاست. نهضت انبیا برای یک محل نبوده است، پیغمبر اکرم اهل عربستان است لکن دعوتش مال عربستان نبوده، محصور نبوده به عربستان، دعوتش مال همه عالم است.

امام خمینی (رحمة الله علیه)

فهرست

	فصل اول : جغرافیای طبیعی استان زنجان
۲	درس اول : موقعیت جغرافیایی و وسعت استان
۵	درس دوم : ناهمواری های استان و چگونگی شکل گیری آنها
۱۲	درس سوم : آب و هوای استان
۱۸	درس چهارم : منابع طبیعی استان
۳۰	درس پنجم : مسائل زیست محیطی استان و راه حل های آن
	فصل دوم : جغرافیای انسانی استان زنجان
۳۶	درس ششم : تقسیمات سیاسی استان
۴۰	درس هفتم : ویژگی های جمعیتی استان
۴۵	درس هشتم : شیوه های زندگی در استان
	فصل سوم : ویژگی های فرهنگی استان زنجان
۵۴	درس نهم : ویژگی فرهنگی استان
	فصل چهارم : پیشینه تاریخی و مفاخر استان زنجان
۶۲	درس دهم : پیشینه تاریخی استان
۷۹	درس یازدهم : نقش مردم استان در دفاع از مرزهای ایران اسلامی
	فصل پنجم : توانمندی های استان زنجان
۸۶	درس دوازدهم : قابلیت ها و جاذبه های گردشگری استان
۹۸	درس سیزدهم : توانمندی های اقتصادی استان
	فصل ششم : شکوفایی استان پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی
۱۰۸	درس چهاردهم : دستاوردهای انقلاب اسلامی در استان
۱۱۷	درس پانزدهم : چشم انداز آینده استان

سخنی با دانش آموزان عزیز

شاید از خود سؤال کنید که برنامه استان شناسی چه نوع برنامه‌ای است؟ هدف برنامه‌ریزان درسی از تألیف کتاب استان شناسی چیست و مطالعه این کتاب چه اهمیتی دارد؟ پاسخ ما به شما دانش آموز عزیز این است که کتاب استان شناسی شما را با استان محل زندگی، مسائل جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، مردم‌شناسی، اقتصادی و فرهنگی آن آشنا می‌کند. از طرف دیگر یکی از انتظارات تربیتی دنیای امروز، تربیت شهروندانی آگاه است. یک شهروند مطلوب، نیازمند پیدا کردن درکی همه‌جانبه از واحدهای سیاسی کشور خود و سرزمین ملی در زمینه‌های مختلف است. این برنامه به شما کمک می‌کند تا از استان محل زندگی خود درکی جامع و همه‌جانبه پیدا کنید. کسب بصیرت نسبت به محیط زندگی و آگاهی از خصوصیات آن در گذشته و حال و مسائل محیطی، اجتماعی و اقتصادی، فرهنگی و پیشینه تاریخی استان به شما کمک خواهد کرد تا با بحث و گفت‌وگو، بینشی عمیق از این مسائل پیدا کنید و راه حل‌های این مشکلات را بیابید.

بدون شک شما مدیران آینده جامعه خواهید بود. زندگی مدرسه‌ای باید شما را به دانش لازم برای حل مسائل جامعه مجهز کند. مکانی که شما در آن زندگی می‌کنید، توانمندی‌های مختلفی دارد؛ برای مثال، می‌توان به توانمندی‌های جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و انسانی اشاره کرد. خود شما بخشی از این سرمایه و توانمندی محیط زندگی خود محسوب می‌شوید. بهره‌برداری از توانمندی‌های بالقوه یک کشور در گرو شناخت همه‌جانبه محل زندگی شما و نیز کشور است. برنامه استان شناسی به شما می‌آموزد که فرصت‌های موجود در استان شما کدام است و یا اینکه تهدیدها و ناتوانی‌ها را چگونه می‌توانید به فرصت تبدیل کنید.

فراموش نکنید که همه امکانات موجود در محیط فرصت است؛ آب و هوا، بیابان، کوه، رودخانه، جنگل، نیروی انسانی، میراث فرهنگی، صنایع دستی و خیلی چیزهای دیگر. مهم این است که بیاموزید چگونه از این فرصت‌ها در جهت سعادت خود و جامعه استفاده کنید.

آگاهی از مسائل استان موجب خواهد شد تا از علل پیشرفت و یا عقب‌ماندگی استان خود آگاه شوید و برای حل آن، راه حل‌های خلاق پیدا کنید.

ممکن است این سؤال در ذهن شما مطرح شود که آیا بهتر نیست آموزش درباره محیط زندگی یا موضوعات اجتماعی از محیط نزدیک آغاز شود و سپس به محیط دورتر مانند استان یا کشور بینجامد. ما در این برنامه از طریق طرح پرسش‌ها و فعالیت‌های مختلف این فرصت را برایتان فراهم کرده‌ایم.

بدون شک مطالعه شهر و استان در زمینه‌های جغرافیایی، تاریخی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، آداب و رسوم محلی نه تنها می‌تواند موجب دل‌بستگی به زادگاه و سرزمین ملی شود، بلکه این فرصت را فراهم می‌کند تا با گنجینه‌های مختلف طبیعی، انسانی، فرهنگی و فناوری کشور خود آشنا شوید. در این برنامه درمی‌یابید که افراد زیادی چه در گذشته یا حال در استان شما برای اعتلای کشور تلاش کرده‌اند.

انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ شرایطی را فراهم کرد که دولت و مردم با احساس مسئولیت بیشتری برای پیشرفت همه‌جانبه ایران عزیز تلاش کنند. در ادامه این تلاش‌ها جهت رسیدن به قله رفیع سربلندی و شکوفایی ایران اسلامی که به همت و کوشش شما دانش‌آموزان عزیز بستگی دارد، امید است با عنایت حق تعالی و اعتماد به نفس از هیچ کوشش و خدمتی دریغ نکنید. در این راه قطعاً راهنمایی‌های مفید دبیران محترم جغرافیا بسیار سودمند خواهد بود.

به امید موفقیت شما

گروه جغرافیای دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری

استان زنجان از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)

خداوند متعال را شاکرم که بعد از گذشت چند سال، بار دیگر این توفیق را به این جانب داد که در جمع شما مردم عزیز، مؤمن و غیور زنجان حضور پیدا کنم و از محبت و ایمان و تلاش‌های ارزشمند برجستگان شما صمیمانه سپاسگزاری کنم.

شهر زنجان را از دیرباز به عنوان یک شهر مؤمن و فرهنگی شناخته‌ام. از این شهر در دوران‌های مختلف و از جمله در دوران انقلاب اسلامی نمونه‌ها و نشانه‌هایی بروز پیدا کرده که برای هر مجموعه انسانی مایه مباهات و افتخار است. اولاً در جریان انقلاب اسلامی، این شهر نقش ایفا کرد و پس از پیروزی انقلاب،

در دوران دفاع مقدس هم غواصان دریا دل زنجانی در نیروهای مسلح نقش‌های برجسته‌ای ایفا کردند. در زمینه حضور سیاسی و انسانی در صحنه‌های انقلاب نیز استان زنجان دارای موقعیت‌های برجسته است؛ یعنی متوسط میزان حضور سراسری مردم کشور در مسائل حساس انقلاب - مثل انتخابات - پایین‌تر از حد حضور مردم زنجان است.

برای جوان زنجانی بسیار حائز اهمیت است که بداند شهر و منطقه او از دیرباز منطقه‌ای فرهنگی و دارای رشد علمی و اخلاقی بوده است. شما در تاریخ، برجستگان علمی و فرهنگی در فلسفه، فقه و ریاضی دارید که از این سرزمین برخاسته‌اند و یکی از معروف‌ترین آنها «شیخ شهاب‌الدین سهروردی» - شیخ اشراق - است که به عنوان یک فیلسوف و متفکر برجسته اسلامی، نام درخشانش در همه دایره‌المعارف‌های دنیا ثبت شده است. البته غیر از «شیخ اشراق» شخصیت‌های برجسته متعددی را نیز در زمینه‌های علمی و هنری از این استان و منطقه داشته‌اید که می‌توانید نام آنها را به صورت برجسته در طومار معارف ایرانی و اسلامی مشاهده کنید.

معمولاً کسانی که به استان زنجان مسافرت می‌کنند، وقتی آثار تاریخی این استان، مثل گنبد سلطانیه، بازار زیبا و بزرگ شهر زنجان و مساجد و مدارس معروف استان را ملاحظه می‌کنند، آنها را به عنوان پدیده‌ها و آثار تاریخی و باستانی می‌نگرند، که البته درست هم هست؛ اما نکته‌ای که در این آثار تاریخی وجود دارد، این است که این آثار نشان‌دهنده اوج هنر معماری در میان مردم در طول تاریخ گذشته است. اینها چیزهایی است که گذشته تاریخی یک ملت را رنگ و رونق می‌بخشد و مردم می‌توانند گذشته، تاریخ و ریشه‌های خود را پیدا کنند.

در زمینه دانش‌های دینی هم برجستگی از این استان در دوران‌های گذشته، به خصوص بعد از دوره صفویه وجود داشته‌اند. شهر زنجان در یک دوره طولانی، مهم‌ترین حوزه علمی تمام مناطق غرب ایران محسوب می‌شده است. در دوران مشروطه، عالم بزرگی مثل مرحوم «آخوند ملاقرابعلی» در زمینه فقه در اوج علمی قرار داشت و علمای برجسته زمان خود را نسبت به مقام علمی اش خاضع کرد. البته ما در دوره‌های بعد هم شاهد بروز شخصیت‌های برجسته علمی زیادی هستیم که بعضی را از نزدیک دیدیم و بعضی را نیز شنیدیم، که «حکیم هیدجی» - شاعر، فیلسوف و عارف زنجانی - یکی از برجستگان دوره‌های اخیر است.

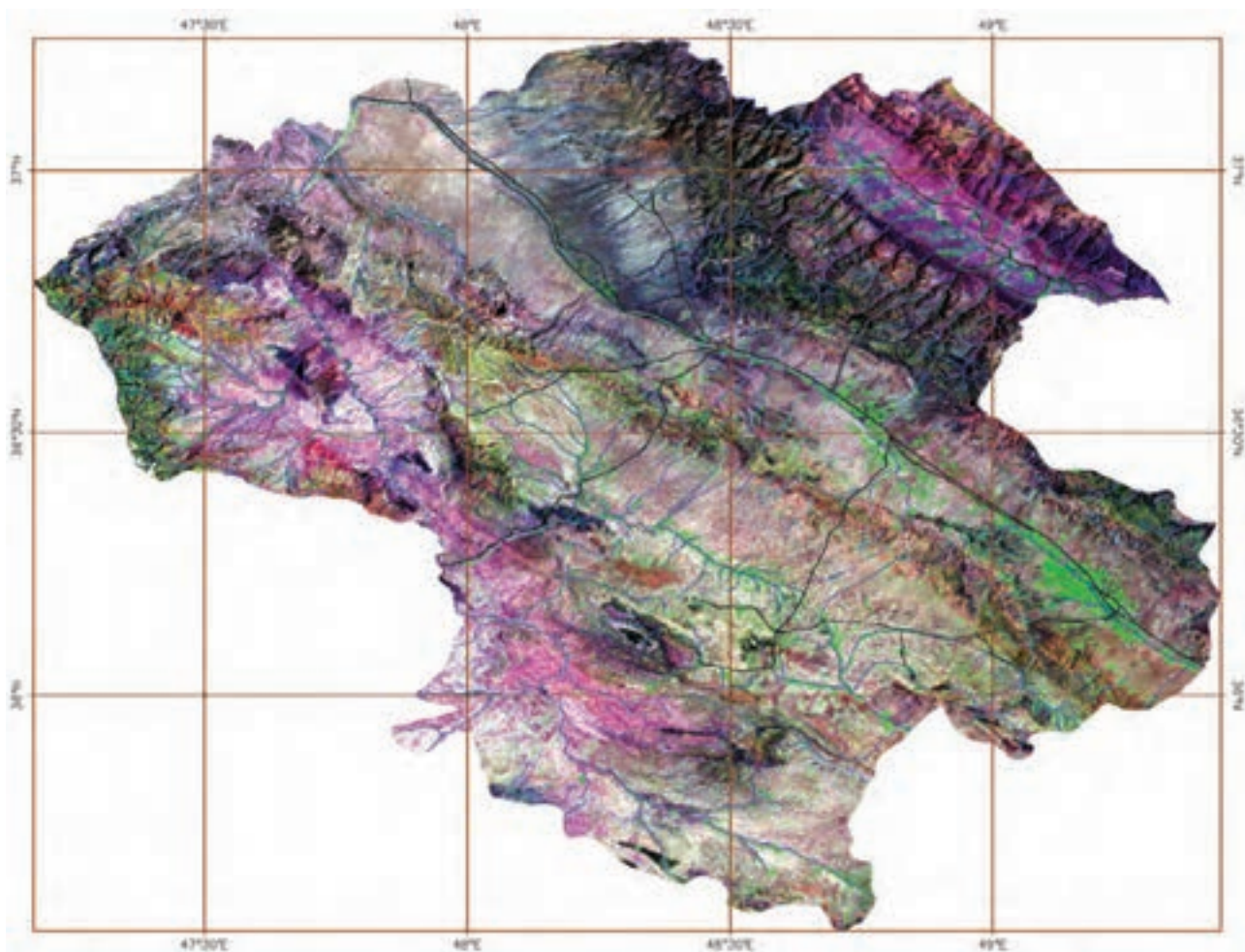
در دوره جوانی ما در حوزه‌های علمی، شخصیت‌های برجسته علمی زنجان مایه افتخار شهرشان بودند. در نجف، مرحوم آیه الله میرزا باقر زنجانی؛ در قم، مرحوم آیه الله حاج سید احمد زنجانی و در تهران، مرحوم آیه الله حاج میرزا محمود امام جمعه زنجانی، از بزرگان زنجان در شهرهای مختلف آن روز بودند. بحمد الله امروز هم شخصیت‌های برجسته علمی زنجان، چه در حوزه‌های علمی قم و مشهد و چه در محیط‌های دانشگاهی، حضور دارند. مرحوم استاد «روزبه» یک شخصیت فرهنگی برجسته زنجانی بود که منشأ خدمات بزرگ فرهنگی در کشور شد. خود ما در دوران تحصیل، دوستانی را که از این خاک برخاسته بودند، می‌شناختیم که بعضی در خود زنجان و بعضی در قم به مقامات عالی علمی دست یافته بودند. مقصود از این حرف‌ها فقط تعریف و خوشامدگویی برای مردم زنجان نیست؛ بلکه مقصود این است که جوان زنجانی، شجره‌نامه علمی و فرهنگی خود را بشناسد.

البته امروز هم این شهر همچنان یک شهر با استعداد فرهنگی است؛ با چند هزار دانشجو و دانشگاه‌های متعدد؛ با حوزه علمی؛ با جوانان آگاه و آماده رشد و ترقی معنوی و استعداد‌های قابل شکوفایی. من مایلم جوانان زنجانی به خاطر این شجره‌نامه فرهنگی پرافتخار به خود بیالند و قدر استعدادهایی را که خدای متعال به جوانان این منطقه ارزانی داشته است، بدانند و با به‌کارگیری آنها، از امکانات خدا داده حداکثر استفاده را بکنند تا برای آینده کشور و منطقه خود، ذخیره‌های ارزشمندی را به وجود آورند.

امتیاز این استان فقط فرهنگی نیست؛ بلکه نسبت رشد اخلاقی و دینی مردم این منطقه بالاتر از بسیاری از مناطق دیگر است؛ این را آمارهای انتظامی به ما نشان می‌دهد. در دوره انقلاب، بازار زنجان خدمات با ارزشی را به پیشرفت انقلاب در این منطقه کرد و بازاری‌های زنجان و جوانان مؤمن در دوران دفاع مقدس و دوران دفاع از ارزش‌های جمهوری اسلامی، همواره در وسط صحنه حضور داشتند و مردم زنجان جایگاه برجسته‌ای را برای خود ثبت کردند که تا امروز هم این هست و در آینده هم به فضل پروردگار خواهد بود.

زنجان استان بسیار مستعدی است. این استان از لحاظ زمین‌های حاصلخیز کشاورزی، معادن غنی و باارزش فلزی و غیرفلزی، به خصوص بعضی از فلزات مثل روی و سرب و مس و ارتباطات میان استانی قابل توجه است. استان زنجان با استان‌های متعددی همجوار است و از لحاظ تردد، یکی از محورهای پر تردد این نقطه از کشور محسوب می‌شود. استانی که دارای مردم و زمین با استعداد است، می‌تواند امکانات فراوانی در آن رشد کند که البته بعد از انقلاب تلاش بسیاری در این زمینه شده است و همه شاخص‌های توسعه در این استان بالاست.

تصویر ماهواره‌ای استان زنجان

تصاویر ماهواره‌ای (Landsat-۷) از کل استان در سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۲ هجری شمسی گرفته شده است. در تصویر فوق که تحت‌عنوان تصویر گویا شده، شناخته می‌شود، خطوط آبی رنگ، رودخانه‌ها، خطوط سیاه رنگ جاده‌ها و خطوط قهوه‌ای رنگ شبکه مختصات جغرافیایی را نشان می‌دهد. در این تصاویر ماهواره‌ای زمین‌های زراعی دارای محصول، به رنگ سبز روشن، باغات و اراضی جنگلی به رنگ سبز تیره و اراضی بایر و لم‌یزرع به رنگ سفید دیده می‌شوند. (عکس از سازمان فضایی ایران)